

Н. В. Разенкова, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

**ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ
ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Разенкова Н. В.

Обґрунтування педагогічних умов формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів фінансово-економічних спеціальностей

В статті наведені та узагальнені результати дослідження педагогічних умов формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів фінансово-економічних спеціальностей з їхнім зв'язком щодо принципів навчання, та запропоновані вимоги забезпечення наведених умов досліджуваного об'єкту.

Ключові слова: іншомовна компетентність, педагогічні умови, принципи навчання.

Разенкова Н. В.

Обоснование педагогических условий формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих бакалавров финансово-экономических специальностей

В статье приведены и обобщены результаты исследований педагогических условий формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих бакалавров финансово-экономических специальностей с их связью по отношению к принципам обучения, и предложены требования к обеспечению приведенных условий исследуемого объекта.

Ключевые слова: иноязычная компетентность, педагогические условия, принципы обучения.

Процес формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку є складним і багатоетапним. На основі аналізу психолого-педагогічних

досліджень проблеми, власного теоретичного пошуку виявлено, що іншомовні професійні комунікативні знання виступають основою для вищої форми професійного спілкування. Так, формування іншомовної професійної комунікативної компетентності передбачає оволодіння всіма видами іншомовних компетенцій, а зокрема мовними (понятійно-термінологічна лексика фахового спрямування, граматика соціальної та ділової іноземної мови, фонетична та орфографічна бази) та мовленнєвими (говоріння: уміння вести іншомовну бесіду, переконувати, доводити, презентувати інформацію, розв'язувати комунікативні завдання засобами іноземного мовлення; письмо: володіння правилами оформлення ділової документації фахового напрямку; читання: вміння прочитати та зрозуміти іншомовний професійно-спрямований матеріал; аудіювання: вміння зрозуміти, проаналізувати, опрацювати прослухане повідомлення) видами іншомовної діяльності.

Високий рівень іншомовної професійної комунікативної компетентності випускників фінансово-економічних закладів освіти з орієнтиром на майбутню інтеграцію у міжнародний простір є кінцевим результатом наукового дослідження, який буде забезпечуватися підготовкою бакалаврів фінансово-економічного профілю.

Слід зазначити, що у процесі навчання ІПКК є не накопичення знань, як це має місце у вивченні інших предметів, а оволодіння діяльністю іншомовного професійного спілкування, що вимагає для правильної організації навчального процесу визначення принципів навчання ІПКК.

Теоретичний аналіз проблеми дозволяє стверджувати, що іншомовні знання повинні формуватись на загально-дидактичних принципах (інтерактивності, мовленнєво-мисленної активності, інтеграції, контекстуалізації, домінуючої ролі безперекладної семантизації, систематичності та послідовності) і конкретизуватись специфічними принципами навчання (міждисциплінарності, орієнтації на майбутню професійну діяльність). Орієнтуючись на іншомовно-комунікативне

професійно-орієнтоване навчання, обґрунтуємо ті принципи навчання, які сприятимуть розвитку ІПКК.

Принцип інтерактивності заснований на навчанні завдань, які модулюють інтерактивний характер спілкування при необхідній наявності взаєморозуміння двох комунікантів. Принцип інтеграції передбачає завдання, що моделюють реальний цілісний контекст спілкування у поєднанні мовленнєвої та немовленнєвої дії, вербального та невербального спілкування, візуальної та звукової репрезентації змісту та форми висловлення. Принцип контекстуалізації будується на завданнях, які допомагають сприймати, реконструювати, продукувати висловлювання і тексти, як продукти відповідних цілей спілкування. Принцип домінуючої ролі безперекладної семантизації передбачає використання перекладу або розуміння іншомовного повідомлення переважно з обмежувальною абстрактною лексикою, де її розуміння відбувається за допомогою контекстуального, асоціативного, пояснювального, синонімічного, наочно-наглядного сприйняття.

З позиції змістовно-інформаційного аспекту принцип міждисциплінарності буде реалізовуватися залученням та побудовою програмно-навчальної інформаційної бази на основі матеріалу випускних кафедр фінансово-економічного навчального закладу. Принцип орієнтації на майбутню професійну діяльність передбачає оволодіння знаннями, вміннями й навичками, необхідними майбутньому фахівцю, вже з перших занять. Цей принцип виявляється в тому, що оволодіння іншомовною професійною комунікативною компетентністю в сучасній професійній діяльності зумовлене життєвою потребою, намаганням постійно вдосконалювати різні іншомовні аспекти мовлення студентів, оперування всіма видами іншомовної компетенції залежно від профілю підготовки студентів.

Отже, формування іншомовної професійної комунікативної компетентності студентів вищих фінансово-економічних закладів освіти детермінується загальнодидактичними принципами (інтерактивності,

інтеграції, контекстуалізації, домінуючої ролі безперекладної семантизації) та конкретизуватися специфічними принципами навчання (міждисциплінарності, орієнтації на майбутню професійну діяльність). Крім того, для формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього бакалавра фінансово-економічного напрямку необхідна відповідна організація навчального процесу та створення сприятливих педагогічних умов.

Новий тлумачний словник пояснює лексему “умова” як необхідну обставину, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь” [5].

Філософський словник подає кілька тлумачень цього поняття. Одне з них таке: “умова” це те, від чого залежить дещо інше обумовлене; суттєвий компонент комплексу об’єктів (речей; їх станів, взаємодій), з наявності якого визначається існування певного явища” [6]. Отже, умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує.

Однією з обставин ефективного формування іншомовної комунікативної професійної компетентності майбутніх фінансистів та економістів є *відбір та систематизація змісту навчального матеріалу* шляхом логічного структурування. Ефективність цього процесу значною мірою буде залежати від конкретної реалізації таких вимог:

1. Узгодженість матеріалу з програмою предмету, відповідність відібраного матеріалу до розумової підготовки та оперування ним студентами.

2. Відбір професійно-спрямованого лексичного матеріалу, що базується на критеріях тематичної організації та актуальності для професійної діяльності, складності в розумінні основних понять.

3. Забезпеченість відібраного матеріалу навчальною літературою або роздатковим матеріалом чи навчально-методичними рекомендаціями.

4. Систематизація іншомовного лексичного матеріалу в його одночасній скомбінованості з оперувальними діями у вигляді тематичних логіко-

семантичних схем та забезпечення його супроводжувальною наочністю.

5. Впровадження різноформових способів семантизації при доборі матеріалу націленого на вивчення та розуміння вокабуляру: дефініції, асоціативне розуміння, синонімічне сприйняття, наочність, переклад за допомогою довідкової літератури.

6. Підбір, систематизація та поступовість мовних та мовленнєвих вправ на основі професійно-спрямованого фахового матеріалу.

7. Належність якостей варіативності, оперувальності, гнучкості мовного та мовленнєвого матеріалу при його застосуванні у штучно-створених ігрових та рольових ситуацій.

8. Орієнтованість матеріалу на перспективне його застосування у науково-дослідницькій та публічно-презентаційній діяльності.

Цілеспрямований відбір і систематизація змісту навчального матеріалу буде необхідною умовою формування іншомовної комунікативної професійної компетентності, коли крім різноманітних методичних аспектів враховуватимуться закономірності такої педагогічно-організаційної діяльності як необхідне *створення іншомовного середовища*, що є однією з ключових умов формування ПКК у майбутніх бакалаврів фінансово-економічних спеціальностей.

Впровадження даної умови у навчальний процес, спрямований на формування ПКК, можливе при імітуванні або моделюванні іншомовного середовища, а також імовірністю організації реальної ситуації автентичного спілкування іноземною мовою, але при обов'язковому врахуванні індивідуальних відмінностей студентів щодо їхньої іншомовної підготовки, наповненню груп та інколи недостатньою мотивацією у студентів по відношенню до предмету іноземної мови.

Пропонуючи дану умову, наведемо основні вимоги щодо її виконання:

1. Відповідність мовленнєвого рівня студентів до складності лексико-тематичної наповненості ситуації.

2. Узгодженість іншомовної ситуації з програмним матеріалом та літературним забезпеченням студентів.

3. Професійно-спрямована направленість організованої іншомовної ситуації.

4. Психологічна підготовленість та зацікавленість студентів в участі в даній іншомовній ситуації.

5. Рольове рокирування студентів у заданій іншомовній ситуації.

6. Орієнтовна спланованість кроків учасників у конкретній іншомовній ситуації.

7. Попереднє відпрацювання окремих монологічних і діалогічних одиниць всіма учасниками запланованої іншомовної ситуації.

8. Належність контролю та необхідного коректування ходу іншомовної ситуації зі сторони викладача.

Таким чином, активізація всіх вищеперелічених комунікативних процесів та наявність вимог щодо умови іншомовного середовища дозволяє забезпечити принципи формування ІПКК: інтерактивності, інтеграції, контекстуалізації, безперекладної семантизації, міждисциплінарності. Ця взаємозалежність є необхідним фундаментом для повноцінної організації навчального процесу для формування ІПКК майбутніх спеціалістів фінансово-економічної сфери.

Однією з наступних умов організації навчального процесу для формування ІПКК майбутніх бакалаврів фінансово-економічного напрямку запропонуємо *застосування проблемного навчання*.

Проблемне навчання надає позитивний вплив на засвоєння всіх чотирьох компонентів змісту освіти (знання, вміння і навички, досвід творчої діяльності, ціннісні орієнтації). Елементи проблемного навчання мотивують студентів на самостійний пошук інформації та активізацію мислення, отже дозволяють зробити процес отримання знань особистісно-значимим. Вони дозволяють навчити студентів самостійно бачити проблему, сформулювати її та знайти шляхи розв'язання. Проблемне навчання орієнтоване на формування й

розвиток, здатність до творчої роботи і потреби у ній, тобто інтенсивніше, ніж непроблемне навчання, впливає на розвиток творчого мислення студентів [2].

Прислуховуючись до порад психолога О.Л. Мельнікової треба піти далі і запланувати створення нових для студента не знайомих йому раніше ситуацій. Процес проблемного навчання прогнозує розвиток студентів, сприяє новоутворенням в психіці майбутніх фахівців, які виходять за рамки того, що викладалося, і які виникають в нього внаслідок самостійної переробки зовнішніх впливів, а також формують і розвивають творчу пізнавальну діяльність студентів, сприяють правильному з'ясуванню світоглядних проблем.

Т. У. Кудрявцев виділив 4 рівня проблемного навчання:

1) Проблемне викладання, у якому вчитель буде своє повідомлення у формі відповідній до логіки пошуку, висування гіпотези, їх обґрунтування й перевірки, і навіть оцінки отриманих результатів.

2) Створення викладачем проблемної ситуації, де проблема формується і вирішується студентами за допомогою викладача.

3) Проблема формується і вирішується самостійно студентами.

4) Студент сам вбачає проблему і вирішує її.

Проблемне навчання складається з кількох рівнів: проблемне завдання, проблемне питання, проблемна ситуація й проблемний урок.

Проблемна ситуація є за визначення А.М. Матюшкина “особливий вид розумового взаємодії суб'єкта і об'єкта, що характеризується таким психічним станом, який виникає у суб'єкта і під час здійснення ним завдання, що потребує знайти (відкрити чи засвоїти) нові, раніше невідомі суб'єкту знання чи засоби дії [3].

Прийомами створення проблемної ситуації є [4]:

1. Пред'явлення суперечливих фактів.

2. а) оголення життєвого уявлення. б) пред'явлення наукового факту.

Отже, не всяке складне становище викликає проблемну ситуацію. Воно має породжуватися недостатністю наявних знань, і ця недостатність має бути

усвідомленою учнями. Але не всяка проблемна ситуація породжує процес мислення. Він виникає зокрема, коли пошук шляхів рішення проблемної ситуації неосяжний для учнів і має місце їхня невідповідність до необхідної діяльності. Це надзвичайно важливо врахувати, ніж включати у навчальний процес непосильні завдання, що сприяють не розвитку самостійного мислення, а відразу його та послаблення віри до своєї сили.

Вимоги до проблемних ситуацій:

- рішення проблемної ситуації має бути орієнтоване на максимальну самостійність і активну творчу діяльність студента;

- проблема має відповідати навчальній інформації, яку пізнає студент, або наявній в нього інформації.

- навчальна проблемна ситуація має створювати достатні труднощі, припускати шляхи їх рішення, й водночас бути посильною, сприяючи формуванню потреби для її розв'язання;

- в основі проблемної ситуації має бути суперечливість інформації;

- проблемна ситуація у процесі її вирішення має породжувати потребу у розгляді нових ситуацій, що витікають від тієї, що розбирається;

- формулювання проблемної ситуації мусить бути максимально ясним та вільним від незрозумілих для учнів слів і виразів;

- проблемна ситуація має базуватися на основних дидактичних принципах навчання (науковості, систематичності тощо. буд.); проблемна ситуація повинна викликати допитливість у студентів.

Педагогіка в розумових операціях при розв'язанні проблемної ситуації вбачає такі етапи [1]:

- 1) виникнення проблемної ситуації,
- 2) усвідомлення сутності труднощів і постановки проблеми,
- 3) знаходження способу розв'язання проблеми шляхом здогаду чи висування припущень і обґрунтування гіпотези,
- 4) доказ гіпотези,

5) перевірка правильності рішення.

Таким чином, спираючись на дослідження науковців та специфіку нашого об'єкту дослідження, запропонуємо такі вимоги щодо умови проблемного навчання:

1. Відповідність рівня мовно-мовленнєвих та професійно-спрямованих знань студентів до складності лексико-граматичної основи та тематиці поставленої задачі.

2. Співвідношення заданої проблеми з програмним матеріалом та її професійна направленість (фінансово-економічне спрямування).

3. Психологічна вмотивованість та іншомовно-професійна зацікавленість студента у вирішенні заданого проблемного питання.

4. Належність навчальної бази у студента для самостійного творчого підходу у вирішення поставленого проблемного питання.

5. Перспективна професійна орієнтованість проблемного навчання з подальшим вдосконаленням всіх видів іншомовної комунікативної професійної фінансово-економічної компетенції з орієнтацією на фахову діяльність.

Отже, до нашого об'єкту дослідження проблемна ситуація буде ставитися викладачем виключно до професійно-тематичних аспектів навчання, що будуть складовими навчального робочого плану предмету іноземної мови за фаховим спрямуванням, та будуть представлені у мовленнєвих формах продуктивної діяльності та орієнтувати студентів на розвиток і формування комунікативної професійної компетентності засобами іноземного мовлення. Вимоги до реалізації вище перелічених педагогічних умов формування ПКК представлені нами у схемі на рис. 1.

Наступним етапом нашого подальшого дослідження плануємо розробку механізму реалізації вищенаведених педагогічних умов за допомогою необхідних засобів, форм та методів навчання майбутніх бакалаврів фінансово-економічних спеціальностей іноземній мові фахового спрямування, що забезпечить їм формування ПКК для її подальшої реалізації в успішній фаховій діяльності на міжнародному рівні.

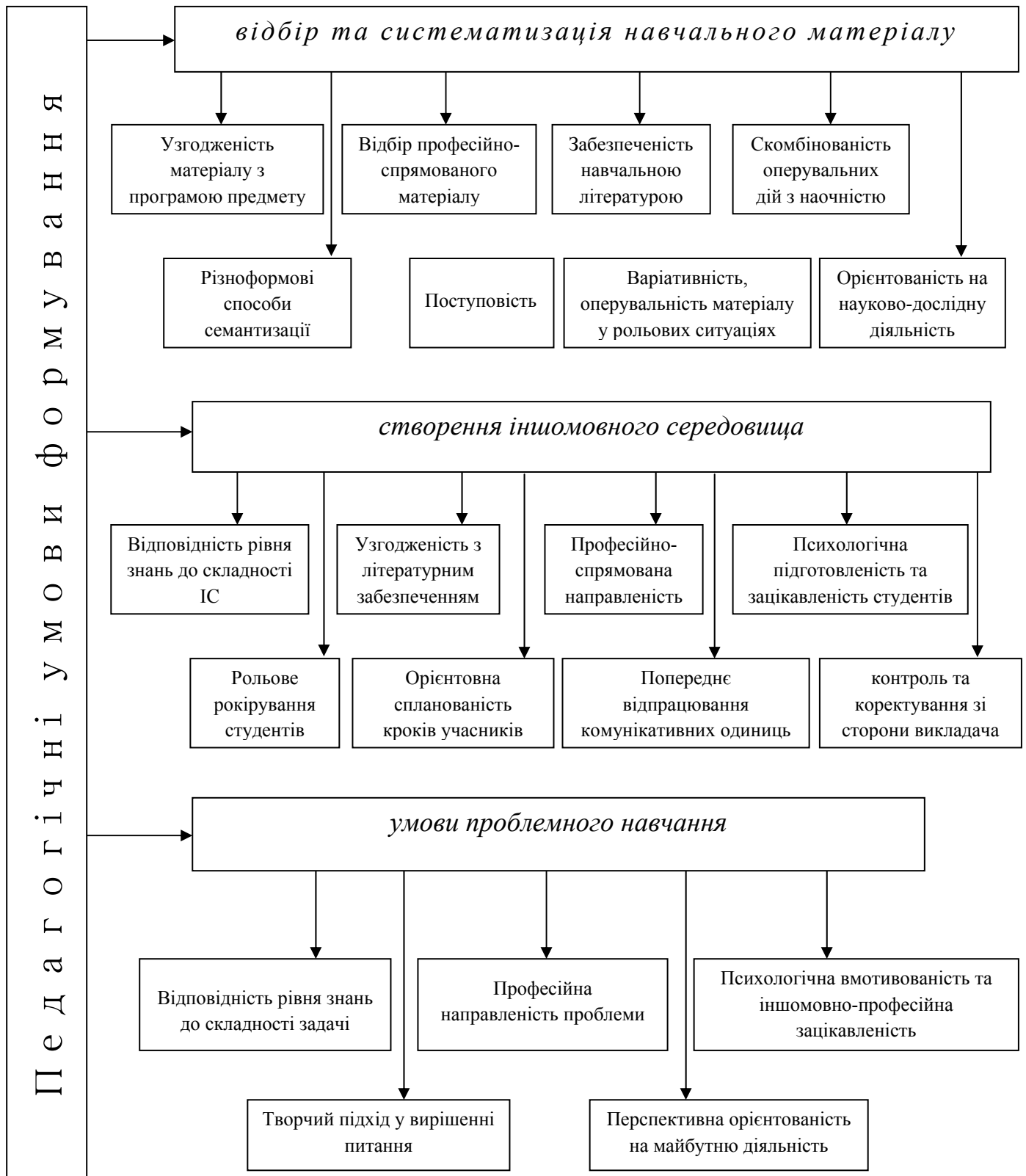

Рис.1 Педагогічні умови формування ІПК

Література

1. Гез Н.И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Гез Н. И. // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 2. – С. 17 – 24.
2. Кудрявцев В.Т. Проблемне навчання: витоки, сутність, перспективи // Педагогіка та колективна психологія. – 1991 р. – № 4. - 201с.
3. Матюшкин А.М. Проблемні ситуації у мисленні і навчанні. – М., 1972. – 34 с.
4. Мельникова Е.Л. Технология проблемного обучения // Школа 2100. Образовательная программа и пути ее реализации. – Вып. 3. – М. : Баласс, 1999. – С.85 –93
5. Новий тлумачний словник української мови / Укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 1998. – 211 с.
6. Философский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 814 с. (203 К)

Razenkova N.V.

Substantiation of pedagogic conditions of another language professional communicative competence of future bachelors of finance and economic specialties

The results of investigation of pedagogic conditions of another language professional communicative competence forming of future bachelors of finance are performed in the article, and their link with educational principles is presented. The demands for pedagogic condition realization are offered.

Key words: another language competence, pedagogic conditions, educational principles.

Відомості про автора

Разенкова Наталія Володимирівна – старший викладач кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (м. Київ).

Стаття надійшла до редакції 21.12.2012

Прийнято до друку 25.01.2013